ПРОЕКТ!

МОТИВИ
КЪМ ПРОЕКТА НА ЗАКОН ЗА ИЗМЕНЕНИЕ И ДОПЪЛНЕНИЕ НА НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС

1. Причини, които налагат приемането на предложения проект на Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс

Изготвянето на настоящият проект е обусловено от две основни причини.

На първо място, Република България следва да изпълни ангажимента си за транспониране в националното законодателство на изискванията на Директива (ЕС) 2024/1712 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 година за изменение на Директива 2011/36/ЕС относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите от него (ОВ, L, 2024/1712 от 24 юни 2024 г) (Директива (ЕС) 2024/1712).

Срокът за транспониране на директивата в националното законодателство е до 15 юли 2026 г.

Предотвратяването и борбата с трафика на хора и подкрепата за жертвите на трафик продължават да бъдат приоритет за Европейския съюз (ЕС) и за държавите членки. Трафикът на хора представлява тежко престъпление, често извършвано в рамките на организирана престъпна дейност, и е грубо нарушение на основните права, изрично забранено съгласно Хартата на основните права на Европейския съюз.

Директива 2011/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите от него (Директива 2011/36/ЕС) е основният правен инструмент на Съюза за предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите на това престъпление. Тя създава рамката за борба с трафика на хора, като установява минимални правила относно определението на престъпленията и санкциите. Също така включва и общи разпоредби за засилване на предотвратяването на трафика на хора, помощта, оказвана на жертвите, както и тяхната защита, като се отчитат аспектите, свързани с пола, уврежданията и перспективите на децата, и като се прилага ориентиран към жертвите подход.

Развитието на обществените отношения води до непрекъснато изменение на способите за извършване на престъпленията, свързани с трафика на хора. Наред с традиционните форми на експлоатация се наблюдава увеличаване на случаите на експлоатация чрез принудителен брак, сурогатно майчинство, незаконно осиновяване и принуждаване на пострадалите лица към извършване на престъпления. Във връзка с това в Директива (ЕС) 2024/1712 са добавени нови форми на свързани с трафик на хора престъпления, включително и такива, които са извършвани в интерес на юридически лица, усъвършенствана е системата за събиране на данни, сътрудничеството и координацията на равнището на Съюза и на национално равнище. Актуализирана е и правната рамка относно националните системи, целящи ранното откриване и ранното идентифициране на жертвите на трафик, както и оказването на специализирана помощ и подкрепа на жертвите на трафик.

Втората основна причина за настоящата законодателна инициатива е все по-засилената необходимост да се осигури своевременна и адекватна реакция срещу особено наболелия проблем, свързан с имотните измами.

Противодействието на явлението „имотни измами“ и справянето с т.нар. „имотна мафия“ без съмнение налага координирани и решителни действия на различни държавни

институции и граждани. Само съвместните усилия на всички държавни органи и на гражданското общество могат да доведат до ефективно противодействие на подобни, напълно неприемливи за съвременното общество явления, явяващи се в остро противоречие с установения правов ред и с правата и законните интереси на гражданите, установени и защитавани от Конституцията и законите на страната. Необходими са решителни мерки за налагане на законността и справедливостта във всеки конкретен случай, в израз на непримиримостта към подобни явления и демонстриране на непоколебимост за справяне с тях.

В този контекст са и предлаганите изменения и допълнения на Наказателния кодекс (НК), изготвени от работна група от експерти от Министерство на правосъдието, нотариуси, представители на съдебната власт и академичната общност в отговор на справедливите обществени очаквания за своевременна и адекватна реакция на правонарушенията.

2. Цели на предложения проект на Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс

С предложения проект на Закон за изменение и допълнение на Наказателния кодекс (ЗИДНК) се цели:

2.1. Пълно въвеждане в националното законодателство на изискванията на Директива (ЕС) 2024/1712 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 година за изменение на Директива 2011/36/ЕС относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите от него (ОВ L, 2024/1712, 24.6.2024 г), чрез:

- осъвременяване на престъпленията, свързани с трафик на хора;
- въвеждане на нови изисквания относно превенцията на трафика на хора, защитата и подпомагането на жертвите, ранната идентификация, междуинституционалната координация и наказателноправното противодействие.

2.2. Осигуряване на наказателноправен инструментариум, чрез който да се осъществи адекватно и ефективно противодействие на явлението „имотни измами“.

3. Същност на законодателните промени

3.1. Изменения, свързани с транспонирането на Директива (ЕС) 2024/1712:

С § 1 от проекта се въвежда изискването на директивата да се инкриминира разпространението чрез информационни и комуникационни технологии на изображения или видеоматериали, или други подобни материали със сексуален характер с участието на жертва на трафик на хора. С посочената разпоредба се въвежда изискването на член 1, параграф 2, буква „б“ от Директивата. Информационните и комуникационни системи в съвременния свят правят изключително лесно достъпването на подобни материали, а това води и до увеличаване на подобни престъпни прояви.

С изменение на чл. 159а НК се разширява обхватът на престъплението трафик на хора чрез включване на нови форми на експлоатация, а именно - за принудителен брак, за сурогатно майчинство и за незаконно осиновяване, като не се променят съществуващите основни признаци на престъпния състав. Също така се завишава специалния минимум на наказанието лишаване от свобода, като от три става пет години по по-тежко наказуемите състави в чл. 159а, ал. 2 и 3 НК. Тези нови форми на експлоатация са намерили място в Директива (ЕС) 2024/1712, тъй като наличието на все повече геополитически кризи и конфликти в световен мащаб води до все повече нови форми на престъпни деяния, свързани с трафик на хора с цел експлоатация.

В предлаганата разпоредба на чл. 159в, ал. 2 и 3 НК се изпълняват изискванията на Директивата да се криминализира съзнателното ползване на услуги, предоставяни от лице, за което деецът знае, че е пострадало от трафик на хора.

Към съществуващите квалифицирани състави на трафика на хора по чл. 159г НК, се предлага да са добавят следните квалифициращи признаци - ако е извършено по особено мъчителен за пострадалия начин или с особена жестокост или ако от деянието са настъпили значителни вредни последици за физическото, душевното или моралното развитие на пострадалия. Предложението е в изпълнение на изискването на член 1, параграф 2, буква „а“ от Директива (ЕС) 2024/1712.

Предлага се създаване на легална дефиниция на понятието „сурогатно майчинство“ по смисъла на чл. 159а и чл. 159в, с оглед осигуряване на правна сигурност и еднакво прилагане на закона. Предлага се дефиницията да е само по смисъла на посочените две разпоредби, защото е тясно свързана с механизма и целта на конкретните престъпни състави и не би могла да се отнася за други форми на престъпна дейност. Предложението се основава на легалната дефиниция, съдържаща се § 1, т. 40 на допълнителните разпоредби на Наредба № Н-2 от 2023 г. за дейности по асистирана репродукция, издадена от министъра на здравеопазването (ДВ, бр. 63 от 2023 г.).

Предвижда се заварените наказателни производства за престъпления, по които се променя подсъдността да се довършат по досегашния ред.

В законопроектът са включени и съответните изменения в Наказателно-процесуалния кодекс, отразяващи изменението в чл. 159г НК.

С приемането на Директива (ЕС) 2024/1712 Европейският съюз въведе нови изисквания относно превенцията на трафика на хора, защитата и подпомагането на жертвите, ранната идентификация, междуинституционалната координация и наказателноправното противодействие. Особен акцент в измененията е поставен върху прилагането на подход, основан на правата на човека и ориентиран към жертвите, като всички действия на компетентните органи следва да бъдат съобразени с пола, възрастта, уврежданията и специфичните потребности на всяко пострадало лице. Тези стандарти следва да бъдат отразени в националното законодателство.

Наред с необходимостта от транспониране на европейското законодателство, законопроектът отчита и препоръките, отправени към Република България от международните мониторингови механизми, включително Групата от експерти за борба с трафика на хора (GRETA) към Конвенцията на Съвета на Европа за борба с трафика на хора В последователните си оценки GRETA препоръчва укрепване на националната система за идентификация и насочване на жертвите, гарантиране на достъп до специализирана помощ независимо от процесуалния статус на пострадалото лице, подобряване на междуинституционалното взаимодействие, развитие на устойчиви механизми за дългосрочно възстановяване и реинтеграция, както и въвеждане на специални гаранции за защита на особено уязвимите категории жертви.

На следващо място, практиката по прилагането на Закона за борба с трафика на хора (ЗБТХ) показва, че действащата нормативна уредба не урежда в достатъчна степен последователността на действията след идентифицирането на жертва на трафик на хора. Липсва изрично нормативно задължение компетентните органи да уведомят Националната комисия за борба с трафика на хора, в качеството ѝ на координатор на Националния механизъм за насочване и подпомагане на жертвите на трафик и национален орган за докладване, непосредствено след идентифицирането на лице, което води до различни практики при насочването към специализирани услуги и до риск от забавяне на достъпа до закрила и помощ. Практиката показва, че именно първите часове и дни след

идентифицирането са от решаващо значение за осигуряване на безопасността на жертвата, предотвратяване на повторната ѝ експлоатация и създаване на условия за възстановяване.

Развитието на международните стандарти изисква достъпът до помощ да бъде гарантиран още от момента на идентифициране на жертвата и да не зависи единствено от образуването на наказателно производство или от готовността на пострадалото лице да съдейства на органите на разследването. Ето защо законопроектът въвежда ясно разграничение между мерките за закрила и помощ, които следва да бъдат предоставяни на всяка идентифицирана жертва, и статута на специалната закрила, който се предоставя в рамките на наказателното производство. По този начин се гарантира, че всяко лице, за което има основателни предположения, че е жертва на трафик на хора, ще получи своевременна подкрепа, независимо от развитието на наказателния процес.

С оглед необходимостта от повишаване на ефективността на институционалното взаимодействие се предлага законово регламентиране на Междуинституционалния координационен екип по случаи на трафик на хора и на Постоянната експертна работна група към Националната комисия за борба с трафика на хора. Макар тези форми на взаимодействие да функционират успешно в практиката, липсата на нормативна уредба ограничава възможностите за устойчивото им развитие и за еднаквото им прилагане на национално ниво. Законовото уреждане на функциите на Междуинституционалния координационен екип по случаи на трафик на хора и на Постоянната експертна работна група към Националната комисия за борба с трафика на хора имат за цел да затвърдят координираните действия и в контекста на подобряване на достъпа на най-уязвимите до незабавна и безусловна защита и подкрепа.

Особено внимание в законопроекта е отделено на защитата на особено уязвимите лица. Практиката показва, че в отделни случаи жертвите нямат достъп до незабавна защита, от която се нуждаят поради висок риск за живота, здравето или сигурността им, независимо от етапа на наказателното производство. За преодоляване на тази празнота се предлага създаването на процедура за предоставяне на закрила на особено уязвими жертви на трафик на хора въз основа на индивидуална оценка на риска и потребностите им. Предвидената процедура цели да осигури баланс между необходимостта от защита на пострадалото лице и гаранциите за законосъобразност и обоснованост на административното решение.

Създаването на чл. 24а в ЗБТХ представлява една от основните промени в законопроекта и има за цел да регламентира изрично действията, които следва да бъдат предприети непосредствено след идентифицирането на лице като жертва на трафик на хора. Практиката по прилагането на ЗБТХ показва, че именно периодът непосредствено след идентифицирането е критичен за безопасността и възстановяването на пострадалото лице. В този момент жертвата често се намира в състояние на повишена уязвимост, зависимост и несигурност, като в редица случаи продължава да съществува риск от контакт с извършителите, повторна експлоатация, сплашване или оказване на натиск върху лицето.

Поради това е необходимо законът да установи ясна последователност на действията след идентифицирането. Предлага се компетентните органи, извършили идентификацията, да бъдат задължени незабавно да уведомят Националната комисия за борба с трафика на хора, която в качеството си на национален координатор на Националния механизъм за насочване и подпомагане на жертвите на трафик на хора да информира лицето за възможностите за закрила и подкрепа.

Предложението цели да преодолее риска от забавяне, прекъсване или нееднакво прилагане на мерките за подкрепа в зависимост от институцията, извършила идентификацията. Чрез въвеждането на задължително уведомяване се създава единна точка

за координация, която позволява своевременно да бъдат оценени потребностите и риска за конкретната жертва и да бъдат предприети необходимите действия.

Съществен елемент от предложената уредба е принципът на доброволност. Националната комисия не предоставя автоматично услуги или мерки без съгласието на лицето, а следва да го информира за наличните такива и да създаде реална възможност то да упражни правото си на избор. По този начин се съчетават задължението на държавата да осигури достъпна защита и подкрепа с необходимостта да бъдат зачетени автономността и волята на жертвата.

В чл. 24а, ал. 2 ЗБТХ се определят основните мерки за закрила и подкрепа, достъпни за идентифицираните жертви. Те включват консултативна помощ и резидентна грижа, достъп до правна помощ, мерки за безопасност и защита на личния живот, възможности за обезщетение и компенсация, период за възстановяване и размисъл, както и особена закрила от съображения за собствената безопасност на жертвата.

Този подход отразява необходимостта подкрепата да бъде комплексна. Извеждането на лицето от ситуацията на експлоатация само по себе си не гарантира неговото възстановяване и безопасност. Жертвата може да се нуждае едновременно от защитено място за пребиваване, психологическа и социална подкрепа, правна помощ, съдействие за достъп до документи, здравни и социални услуги, образование и заетост.

Особено значение има изричното включване на периода за възстановяване и размисъл от минимум 30 дни. Този период следва да даде възможност на жертвата да се отдалечи от средата на експлоатация, да се стабилизира и да вземе информирано решение относно участието си в последващи процедури и прилагането на съответните мерки. По този начин се ограничава рискът решенията на пострадалото лице да бъдат вземани под непосредствено въздействие на страх, зависимост или натиск.

Предлаганата в чл. 24а, ал. 3 ЗБТХ индивидуална оценка на потребностите е необходима, тъй като жертвите на трафик на хора не представляват еднородна група. Потребностите на дете, жена, лице с увреждане, жертва на сексуална експлоатация, жертва на трудова експлоатация или гражданин на трета държава могат съществено да се различават. Поради това законът следва да гарантира не само формален достъп до услуги, а реална възможност за определяне на мерки, съобразени с конкретното лице, конкретния риск и конкретните му потребности.

Създаването на чл. 24б ЗБТХ въвежда нов самостоятелен, временен и субсидиарен механизъм за защита на жертвата, който се различава от статута на специалната закрила по чл. 25 ЗБТХ. Особената закрила е предназначена за случаите, при които въз основа на индивидуална оценка е установено, че съществува необходимост от допълнителна защита на жертвата поради риск за нейния живот, здраве, физическа или психическа неприкосновеност, сигурност или свобода, а наличните други механизми не могат своевременно или в достатъчна степен да отговорят на конкретните ѝ потребности.

По този начин се преодолява съществена празнина в действащата нормативна уредба. Съществуващият режим на статут на специална закрила е тясно свързан с наказателното производство и със сътрудничеството на жертвата за разкриване на извършителите. Практиката обаче показва, че необходимостта от защита може да възникне независимо от процесуалния статус на случая и независимо от това дали наказателното производство е достигнало етап, позволяващ предоставянето на статут на специална закрила. На следващо място мерките за подкрепа и помощ, както и специалната закрила, съгласно Директива (ЕС) 2024/1712 не могат да се обвързват с наличието на съгласие лицето да сътрудничи на компетентните органи в наказателно производство.

Особената закрила има защитен характер и се предоставя единствено когато конкретните обстоятелства налагат това. По тази причина предоставянето ѝ е поставено в зависимост от индивидуална оценка на потребностите и риска, по предложение на Междуинституционалния координационен екип и с решение на Националната комисия.

Предвиденият в чл. 24б, ал. 1 ЗБТХ срок до три месеца има за цел да осигури необходимия първоначален период за предоставяне на защита на жертвата и за предприемане на действия, съобразени с нейната конкретна ситуация и потребности. Определянето на такъв срок е необходимо, доколкото в непосредствения период след идентифицирането на лицето като жертва на трафик е необходимо време за гарантиране на неговата безопасност, преодоляване на непосредствените рискове, стабилизиране на психическото и физическото му състояние, извършване на индивидуална оценка на риска и потребностите и осигуряване на достъп до подходящи услуги и подкрепа. Срокът не представлява процесуален срок за извършване или приключване на проверка, досъдебно или съдебно производство и по никакъв начин не ограничава приложението на сроковете и процесуалните действия, предвидени в Наказателно-процесуалния кодекс. Предоставянето на защита не следва да бъде поставено в зависимост от продължителността или развитието на наказателното производство, тъй като основната му цел е да гарантира безопасността и възстановяването на жертвата. Едновременно с това практиката показва, че незабавния достъп до безусловна защита и подкрепа е ключов фактор за участието на жертвата на трафик в процеса на разследване и наказателно преследване.

Ограничаването на първоначалния срок до три месеца е необходимо, за да се запази временният и изключителен характер на особената закрила. Тя не следва да се превръща в неопределен или постоянен статут. Поради това продължаването на закрилата след изтичането на първоначалния срок не настъпва автоматично, а изисква нова преценка на индивидуалните потребности и необходимостта от продължаване на защитата.

Възможността за удължаване на срока до общо осем месеца осигурява необходимата гъвкавост при сложни случаи, при които рискът за жертвата продължава и не може да бъде преодолян чрез други приложими механизми за защита и подкрепа. По този начин се постига баланс между необходимостта от ефективна защита и изискванията за пропорционалност, правна сигурност и предвидимост.

Възможността за прекратяване на особената закрила преди изтичането на определения срок също е свързана с индивидуалния характер на мярката. Когато отпаднат обстоятелствата, които са обосновали необходимостта от защита, закрилата следва да бъде прекратена, вместо да продължава автоматично до изтичането на максималния срок.

Особено значение има предвидената защита за гражданите на трети държави. Техният миграционен статут, липсата на документи, езиковите бариери, зависимостта от работодател или посредник и ограничените познания за институционалната система могат допълнително да увеличат риска от експлоатация. В тези случаи страхът от задържане или извеждане от страната може да възпрепятства лицето да потърси помощ, да съобщи за извършеното спрямо него или да прекъсне зависимостта си от извършителя, или впоследствие да вземе информирано решение да сътрудничи на органите на наказателното производство. Поради това временното неприлагане на принудителните административни мерки по чл. 39а от Закона за чужденците в Република България за срока на особената закрила цели да осигури реална, а не само формална възможност за защита. Тази гаранция не представлява общо освобождаване от режима на миграционен контрол, а временна защитна мярка, свързана с конкретния статут на лицето като жертва на трафик и с установената необходимост от закрила.

По този начин законопроектът създава последователна система, в която различните форми на защита имат различно предназначение – непосредствената подкрепа се предоставя след идентифицирането, особената закрила се активира при необходимост от допълнителна защита поради риск, а статута на специалната закрила се прилага във връзка с наказателното производство, в синхрон с редица международни и европейски правни инструменти.

По този начин се избягва припокриването на различни режими и се създава по-ясна нормативна рамка, която улеснява както компетентните органи при прилагането на закона, така и жертвите при упражняването на правата им.

Една от съществените новости в законопроекта е изричното гарантиране на възможността жертвата да продължи да получава специализирана подкрепа и след приключването на наказателното производство. Наказателното производство има за цел да установи извършеното престъпление и наказателната отговорност на извършителя, докато възстановяването на жертвата е процес, който може да продължи значително по-дълго. Поради това приключването на наказателното производство не може автоматично да означава край на необходимостта от подкрепа. Жертвата може да продължава да се нуждае от психологическа и социална помощ, правна консултация, защитено настаняване, съдействие за възстановяване на документи, достъп до здравни и социални услуги, подкрепа за намиране на жилище и работа и други мерки, необходими за възстановяването на самостоятелния ѝ живот.

Особено значение тази промяна има при жертвите на трафик на хора с цел трудова експлоатация и при гражданите на трети държави. За тях устойчивата реинтеграция често е неразривно свързана с възможността да получат достъп до легална заетост, да получават самостоятелно доходите си, да разполагат с лични документи, да използват основни финансови и социални услуги и да изградят самостоятелен живот извън зависимостта от извършителя, работодателя или посредника. Именно в този контекст достъпът до трудовия пазар, финансова самостоятелност и основни услуги имат значение не само като социална мярка, но и като инструмент за предотвратяване на повторната експлоатация. Лице, което няма възможност самостоятелно да получава трудовото си възнаграждение, да управлява собствените си средства или да използва основни услуги, може да остане зависимо от лица, които са го експлоатирали или от други посредници. Тази промяна утвърждава разбирането, че целта на системата не се изчерпва с извеждането на лицето от ситуацията на експлоатация. Крайната цел на подкрепата е възстановяване на неговата самостоятелност, социална интеграция и способност да води независим живот, както и намаляване на риска от повторно попадане в ситуация на експлоатация.

По аналогия с чл. 16а НК и в изпълнение на член 1, параграф 6 от Директива (ЕС) 2024/1712 се предлага в Закона за административните нарушения и наказания да се регламентира изрично, че не е виновно извършено деянието, което е осъществено от лице, пострадало от трафик на хора, когато е било принудено да го осъществи в пряка връзка с това му качество, както и не е виновно извършено деянието, което е осъществено от лице, пострадало от престъпление по чл. 155, 156, 158а и чл. 188, ал. 2 от Наказателния кодекс, или от лице, използвано за създаването на порнографски материал, когато е било принудено да го осъществи в пряка връзка с това му качество. Предложението е обосновано от факта, че щом законодателя е изключил наказателната отговорност, на още по-силно основание следва да изключи и административно-наказателната такава.

3.2. Промени, свързани с „имотните измами“

Предлага се системата на квалифицираните случаи на обикновената измама по чл. 210 от НК да се допълни с нов квалифициран признак, а именно в квалифициращо обстоятелство да се въздигне извършването на измамата от лице, което действа по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група, на група или организация по чл. 321а от НК. Предлага се алтернативно кумулативното наказание „конфискация“ да се налага във всеки от случаите по чл. 210, ал. 1 от НК, а не само в случаите по чл. 210, ал. 1, т. 4 и т. 5 от НК, както е до момента. По този начин ще се осигури адекватно наказване за всеки от случаите, разкриващи по-висока степен на обществена опасност, в сравнение с тези по основния състав на престъплението.

По отношение на документната измама по чл. 212 от НК, измененията са в няколко насоки. На първо място, предвижда се в основния състав на документната измама по чл. 212, ал. 2 от НК да се инкриминира и използването, наред със съставянето, на документ с невярно съдържание или на неистински или преправен документ, с което да се даде възможност на друго физическо или юридическо лице да получи без правно основание такова имущество. На второ място, за пръв път се инкриминира посредствената документна измама – в нов чл. 212, ал. 3 от НК. Предлага се по този текст да се наказва онзи, който чрез съставяне или използване на документ с невярно съдържание, на неистински или преправен документ умишлено стане причина да се внесат неверни обстоятелства или изявления в официален документ, съставен за да се докаже, че съществуват или не съществуват или че са прекратени или изменени права върху чуждо движимо или недвижимо имущество и по този начин получи без основание или съзнателно даде възможност на друго физическо или юридическо лице да получи без правно основание такова имущество. Посегателството, обхванато от новата редакция на чл. 212, ал. 3 от НК, следва да се отграничава от това, инкриминирано по чл. 212, ал. 2 от НК, доколкото с предлаганата нова разпоредба се криминализира деяние, при което порочно съставеният документ служи не за създаване на привидно правно основание за разпореждане с имущество, а за създаване на друг, истински по своя произход документ, който се явява валидно правно основание за разпореждане с имущество. Такъв би бил примерът, в който чрез използване на неистинско пълномощно се изповядва покупко – продажба пред нотариус, като по този начин именно нотариалният акт, който сам по себе си не представлява порочен документ, служи за удостоверяване на прехвърлителната сделка. На трето място, в квалифициран състав на документната измама се въздига случая, в който измамата е извършена от лице, което действа по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група, на група или организация по чл. 321а от НК. Така ще се предвиди адекватна наказателноправна реакция в случаите, в които измамата се явява вторична престъпна дейност на организираната престъпност.

Осъвременява се системата на компютърната измама по чл. 212а от НК, като, на първо място, се предвижда нова форма на изпълнително деяние на престъплението по този законов текст, а именно възбуждането или поддържането на заблуждение у някого, с цел набавяне на имотна облага, чрез неправомерно използване на генерирано или обработено посредством система с изкуствен интелект или друга информационна система съдържание, съдържащо имитация на външен вид, поведение или изявление на друго лице, с което се причини на него или на другиго имотна вреда. По този начин ще се даде адекватен наказателноправен отговор на случаите на „дийп фейк“ измами, придобили широко разпространение в резултат на развитието на технологиите и изкуствения интелект. Понятието „система с изкуствен интелект“ е дадено на ниво Европейски съюз в Регламент (ЕС) 2024/1689 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 година за установяване на хармонизирани правила относно изкуствения интелект и за изменение на регламенти (ЕО) № 300/2008, (ЕС) № 167/2013, (ЕС) № 168/2013, (ЕС) 2018/858, (ЕС)

2018/1139 и (ЕС) 2019/2144 и директиви 2014/90/ЕС, (ЕС) 2016/797 и (ЕС) 2020/1828 (Акт за изкуствения интелект), в член 3, точка 1. Създава се разгърната система от квалифицирани състави на компютърната измама, синхронизирани с тези на обикновената и документната измами.

Предлага се сериозно завишаване на санкциите за злоупотреба с доверие по чл. 217 от НК, като, съответно, предвиденото понастоящем наказание за престъплението по чл. 217, ал. 1 – 3 от НК – лишаване от свобода до три години или глоба от сто до триста лева, се завишава до лишаване от свобода до четири години или пробация, както и глоба от петстотин до две хиляди и петстотин евро, а наказанието за квалифицирания случай на престъпление по чл. 217, ал. 4 от НК, приложим когато от деянието са последвали значителни или невъзстановими щети, което към настоящия момент е лишаване от свобода до пет години и глоба от сто до триста лева, се завишава до размер от една до шест години и глоба от две хиляди и петстотин до десет хиляди евро. Понастоящем престъплението по чл. 217, ал. 1 и ал. 2 от НК се преследва по тъжба на пострадалия до съда. Това положение създава сериозни трудности, особено за уязвимите лица, пострадали от подобни деяния, да потърсят и реализират правата си. С цел предвиждане на по-ефективна закрила на пострадалите от тази категория престъпления се предлага престъплението да е от публично – частен характер, а именно наказателното производство да започва по инициатива на органа на досъдебното производство, но да може да се прекратява по искане на пострадалия.

Предвижда се завишаване на санкцията за лъжесвидетелстване – престъпление, което съпътства големия брой измами, извършвани по схемата на придобиване на чужд имот посредством обстоятелствена проверка и издаване на констативен нотариален акт. Към настоящия момент лъжесвидетелстването не е тежко престъпление, тъй като се наказва с лишаване от свобода до пет години. С измененията се предлага специален минимум на наказанието лишаване от свобода – от една година, и специален максимум – от шест години, при което престъплението вече ще е тежко, по смисъла на чл. 93, т. 7 от НК.

Предлага се актуализиране на санкцията, предвидена по квалифицирания състав на документната подправка на официален документ по чл. 308, ал. 3 от НК, когато деянието е с цел улесняване извършването на тероризъм или е с цел имотна облага. Понастоящем предвиденото наказание за това престъпление, което е най-тежко наказуемото в системата на документната подправка на официален документ, е лишаване от свобода до десет години. Това наказание, особено в частта на минимума от три месеца, предвиден в Общата част на НК, е крайно недостатъчно, за да осигури превенция от посегателства, изразяващи се в съставяне на неистински официален документ или преправяне на съдържанието на официален документ, с цел да бъде използван този документ. Поради това се предлага наказанието да е със специален минимум от една година. Така ще се постигне и синхронизация на специалния минимум на санкциите, предвидени за документна подправка на официални и на частни документи.

Особени съществени са промените, които се предлагат в системата на документната подправка на частен документ по чл. 309 от НК. На първо място, предлага се в квалифициращо обстоятелство в диспозицията на чл. 309, ал. 3 от НК да се въздигне извършването на престъплението, за да се докаже, че съществуват права, произтичащи от саморъчно завещание или от пълномощно за разпореждане с недвижимо имущество. Подобна законодателна интервенция е крайно наложителна, тъй като големият брой имотни измами се извършват именно посредством неистински частни документи – пълномощни и саморъчни завещания. Такива деяния безусловно разкриват завишена степен на обществена опасност, която не съответства на наказанието, предвидено по основния състав на престъплението по чл. 309, ал. 1 от НК. На второ място, предлага се в самостоятелен, по-

тежко наказуем състав да се въздигне извършването на деянието по чл. 309, ал. 3 от НК с цел имотна облага. За тези случаи се предвижда наказание лишаване от свобода от една до осем години, като съдът ще може да постанови конфискация на част или на цялото имущество на виновния. На трето място, предлага се да се завиши санкцията за маловажни случаи на документна подправка по чл. 309, ал. 1 и ал. 2 от НК.

В съответствие с предлаганите изменения в санкционните части на наказателноправните норми, инкриминиращи документната подправка в официален и в частен документ, се предлага и завишаване на санкциите и в случаите, в които деянието е извършено от длъжностно лице в кръга на службата му по чл. 310 от НК.

Осъвременява се и системата на престъпното унищожаване, скриване или повреждане на чужд или не изключително принадлежащ на дееца документ, с цел да причини другиму вреда или да набави за себе си или за другиго облага. Разпоредбата на чл. 319 от НК не е осъвременявана от приемането на сега действащия НК, с изключение на предвиждането на възможност на дееца да се наложи наказание пробация, вместо лишаване от свобода – с изменение на закона от 2005 г. С настоящия законопроект се предлага актуалната редакция на чл. 319 да стане основен състав по ал. 1, а в квалифициран състав – по ал. 2, да се очертае извършването на деянието, когато има за предмет актове за гражданско състояние, български или чуждестранни документи за самоличност, нотариални актове или нотариални удостоверявания, саморъчно завещание, други документи, удостоверяващи разпореждане с имущество, прехвърляне или учредяване на право на собственост или на други вещни права. Спецификите на предмета на посегателство са отчетени вече от законодателя при очертаване системата на квалифицирани признаци по чл. 308, ал. 3 от НК.

Предвижда се делата за квалифицираната измама, извършена от лице, което действа по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група, на група или организация по чл. 321а от НК, както и на компютърната измама, да се разглеждат като първа инстанция от окръжните съдилища, респективно – ръководството и надзора върху разследването за тези престъпления да се осъществява от окръжните прокуратури (с изменението на чл. 35, ал. 2 от Наказателно – процесуалният кодекс). Това се налага от подчертаната правна и фактическа сложност на тези престъпления, изискващи висока специализация и професионален опит на съдиите и прокурорите.

Предлага се на юридическо лице, което се е обогатило или би могло да се обогати от злоупотреба на доверие по чл. 217 от НК и от квалифицирана документна подправка на частен документ по чл. 309, ал. 4 от НК, да може да се наложи имуществена санкция, в размерите, предвидени в чл. 83а от Закона за административните нарушения и наказания.

4. Очаквани резултати от прилагането на проекта на Закон за допълнение на Наказателния кодекс:

С предложения законопроект ще бъдат изпълнени в цялост ангажиментите на Република България за въвеждане в националното законодателство на изискванията на Директива (ЕС) 2024/1712 на Европейския парламент и на Съвета от 13 юни 2024 година за изменение на Директива 2011/36/ЕС относно предотвратяването и борбата с трафика на хора и защитата на жертвите от него (ОВ, L, 2024/1712 от 24 юни 2024 г).

На следващо място, с предлаганите изменения ще се осъвременят действащите наказателноправни механизми за превенция и противодействие на имотните измами и ще се предвидят нови такива механизми, съответни на новите форми на посегателства против имуществото на гражданите

5. Финансови и други средства, необходими за прилагането на новата уредба:

За изпълнението на предвидените промени не са необходими допълнителни разходи, трансфери или други плащания.

Предложеният проект на акт не води до въздействие върху държавния бюджет.

Законопроектът не съдържа разпоредби, свързани с въвеждането на регулаторни режими.

Проектът на закон съдържа разпоредби, въвеждащи акт на Европейския съюз, поради което към него е изготвена таблица за съответствие с правото на ЕС.

Към законопроекта е приложена справка за съответствието му с Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи и с практиката на Европейския съд по правата на човека.

Законопроектът е публикуван за провеждане на обществени консултации за срок от 30 дни.